MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoly-igtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amally jurnal

2026-YIL

SENTYABR / 9-SON, IV-QISM

Milliy nashrlar

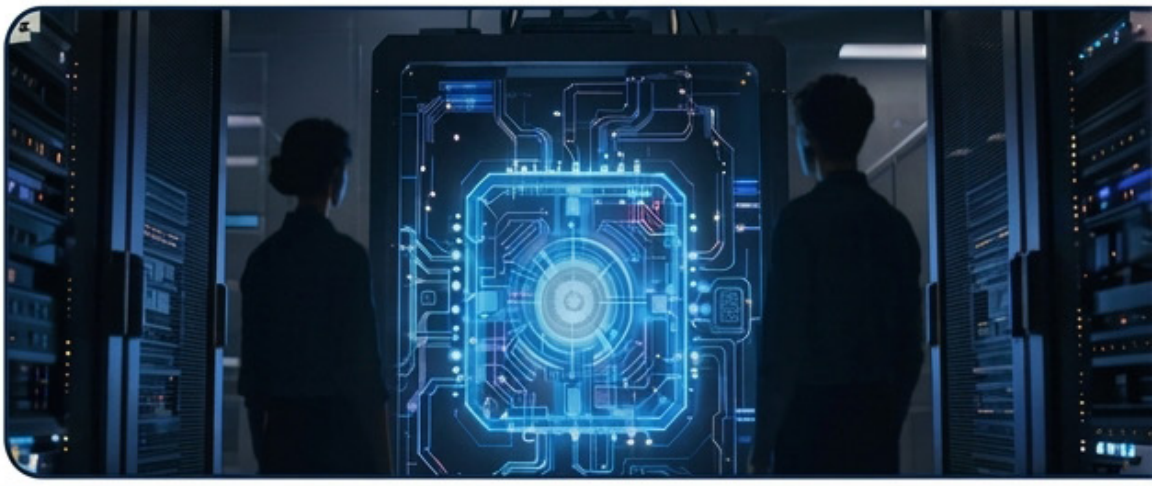
OAK: https://oak.us/pages/4802

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Schotar

ISSN INTERAATIONAL STANGARO SERIAL NUMBER INTERRATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

Elektron nashr, 2026-yil, sentyabr.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

SANOAT KORXONALARIDA TEJAMKOR MENEJMENTNING ASOSIY TAMOYILLARI VA ULARNING AMALIYOTGA JORIY ETILISHI 9
Xakimov Umarxon Rustamjon o‘g‘li
RAQAMLI MONITORING SAMARADORLIGI VA MINTAQAVIY IQTISODIY NOMUTANOSIBLIKLAR O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIKNI BAHOLASHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARINI TAKOMILLASHTIRISH 13
Qozaqova Munojat Sharifjanovna
TURIZM INFRATUZILMASINING IQTISODIY MOHIYATI, TARKIBIY TUZILISHI VA HUDUDIY RIVOJLANISHDAGI O‘RNI 21
Zuparova Nargiza, Yusupov Saidvali
MACHINE LEARNING MODELS IN ECONOMETRIC ANALYSIS ACROSS CENTRAL ASIA 28
Rahbar Yusupova
ОПРЕДЕЛЕНИЕ БЕЗОПАСНЫХ УСЛОВИЙ РАЗГРУЗКИ АВТОСАМОСВАЛОВ НА ОТКОС ОТВАЛА 34
Умаров Фарходбек, Саидова Лола, Умарова Мохичехра, Буриева Камола
РАЗРАБОТКА КЕРАМИЧЕСКОГО ЛЕГИРУЮЩЕГО ФЛЮСА НА ОСНОВЕ МЕСТНОГО МИНЕРАЛЬНОГО СЫРЬЯ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ИЗНОСОСТОЙКОСТИ НАПЛАВЛЕННОГО МЕТАЛЛА 41
Дунящин Николай, Мадалиев Самандар
INNOVATSION EKOTIZIMNING IQTISODIY MOHIYATI VA BOSHQARUV USULLARI 47
Turg‘unov Behzodbek, Karimov Muzaffar, Maraimova Umida
KUTUBXONACHILIK TA’LIMIDA TEXNOLOGIYALAR VA PEDAGOGIK ISTIQBOLLAR 51
To‘ychiyeva Shoiraxon No‘monovna
YASHIL USULDA NANOKUMUSH SINTEZINING KOLLOID-KIMYOVIY ASOSLARI 57
Hoshimov Farhod, Xoldorova Ruxsora
УКРЕПЛЕНИЕ МЕХАНИЗМОВ БОРЬБЫ С ОТМЫВАНИЕМ ДЕНЕГ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ 61
Абдиев Шахбоз Сайитмуродович
AKADEMIK LITSEYLARDA DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI VA AUDIT NATIJADORLIGINI BAHOLASH 68
Kariyev Maxmudjon Ganiyevich
O‘ZBEKISTONDA TEMIR YO‘L TRANSPORTINI RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 72
Xudoyorova Mehrangiz Murodovna
NUKUS SHAHRIDAGI KO‘P XONADONLI TURAR-JOY BINOLARI QURILISHINING SMETA NARXLARINI SHAKLLANTIRISH: LOKAL SMETA, OBYEKTLI SMETA, ERKIN SMETALI HISOB-KITOB VA SMETA ME’YORLARI 77
Tajeddinova Elmira Azatovna
VELSLASH KLINKER CHIQINDISIDAN QIMMATBAHO METALLARNI KOMPLEKS AJRATIB OLISH TEXNOLOGIYASINI TADQIQ QILISH 84
Qayumov Oybek, Uzoqov Shaxrizod, Qurbonov Bunyod
XORAZM VILOYATIDA AGROXIZMATLARNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI TAHLILI 89
Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich
O‘ZBEKISTONDA QAYTA SUG‘URTA FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH: “O‘ZBEKINVEST” EISK AJ MISOLIDA 94
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich
QUYOSH FOTOELEKTR PANELLARINING ASOSIY PARAMETRLARINI TAHLILI VA MODELLARI 100
Safarov Alisher, Qo‘ziyev Zafarbek, A.X. Juraqulov
МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ТЕПЛОАККУМУЛИРУЮЩЕГО УСТРОЙСТВА НА ОСНОВЕ ПАРАФИНА, ОСНАЩЁННОГО ТЕПЛОВЫМИ ТРУБАМИ 106
Абдуллаев Нодирбек, Жураев Равшан, Шаисламов Алишер

JINOIY DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNING BANK FAOLIYATIGA TA'SIRI VA UNGA QARSHI KURASHISH MEXANIZMLARI 114
Rustamov Sunnatillo Rustamovich
CROSS-QUERY UTILITY MEMORY FOR RETRIEVAL-AUGMENTED GENERATION UNDER A FEEDBACK BUDGET 122
Sharifbaev Abdurakhmon
"ESG" MEZONLARI ASOSIDA NEFT VA GAZ SANOATI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI 128
Kudratxodjayeva Ziyoda Kamol qizi
MULTIMODAL MA'LUMOTLAR ASOSIDA DARS JARAYONINI INTELLEKTUAL TAHLIL QILISH TIZIMI .. 132
B. T. Izzetov
MIKROMOLIYA TASHKILOTLARINING AKTIV OPERATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 136
Jo'rayev O'tkirbek Mansurovich
O'ZBEKISTONDA TRANSFERT NARXNI SHAKLLANTIRISHNI NAZORAT QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA BASE EROSION AND PROFIT SHIFTING STANDARTLARINI INTEGRATSIYALASH 141
Abdurahimov Abror Zafarovich
XUSUSIY VA IJARA VAGONLARINI TEMIR YO'L STANSIYALARIDA VAQTINCHA JOYLASHTIRISH XIZMATINI TAKOMILLASHTIRISH 147
Shermatov Elbek, Aktamova Iroda
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA'LIM MOLIYAVIY BOSHQARUVIDA XORIJIY TAJRIBA 153
Alimdjanov Farrux Sunnatovich
BIBLIOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDA MA'LUMOTLAR SIFATI: ANIQLIK, TO'LIQLIK VA ISHONCHLILIK MUAMMOLARI 158
Soxiba Yo'ldasheva Numonovna
TRADE OPENNESS AND THE COMPOSITION OF PUBLIC EXPENDITURE: EVIDENCE FROM TRANSITION ECONOMIES 164
Maxmudov Sardorjon Sobirjon ug'li
SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING STATISTIK TAHLILI 171
Muminova Mavjuda Sharifovna
GIBRID PID–FUZZY–NEURAL NETWORK ASOSIDA SINXRON MASHINALARNING QO'ZG'ATISH TIZIMINI ADAPTIV BOSHQARISH USULI 177
Aliyev Abror Muratkulovich
IOT ASOSIDAGI AQLLI UY TIZIMLARINING KIBERXAVFSIZLIK MUAMMOLARI VA HIMOYALASH MEXANIZMLARI 184
Xudoykulov Zarifjon, Habibjonova Guldofarid
INTEGRATION OF ERGONOMIC, BIOMECHANICAL, PHYSIOLOGICAL AND OPERATIONAL FACTORS IN THE DESIGN OF FUNCTIONAL EQUESTRIAN SPORTSWEAR 191
Kasimova Aziza, Isoqjonova Shaxzoda, Sidiqjanov Jafar, Ganiyeva Muhfira
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA HUDUDIY INVESTITSIYA SIYOSATINING NAZARIY VA AMALIY TAHLILI 199
Sultanov Anvar Abdullaevich
YER VA MOL-MULK SOLIQLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARINI TAKOMILLASHTIRISH 206
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi
ИНЖЕНЕРНЫЕ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ДЖИНИРОВАНИЯ ХЛОПКА 212
Дадажанов Арафатали Комилжанович
HUDUDIY IQTISODIY O'SISH DETERMINANTLARINI GURUHLASH VA IKKI BOSQICHLI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH USLUBIYOTI 217
Turayev Baxtiyor Ergashevich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI .. 224
Allamuratova Gulchexra Maxsetbaevna
TIJORAT BANKLARI LIKVIDLIK SIYOSATINI OPTIMALLASHTIRISH: BASEL III STANDARTLARI ASOSIDA TAHLIL (MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TA’MINLASHDA LIKVIDLIK RISKINI KAMAYTIRISH MEXANIZMLARI) 230
Xakimov Zoxid Norbo‘tayevich
ELEKTR UZATISH TIZIMLARIDA ANOMAL HOLATLARNI ANIQLASHNING MASHINAVIY O‘QITISH ALGORITMI VA APPARAT-DASTURIY MAJMUASI 237
Qodirova Laylo Sobir qizi
ASSESSMENT OF ECONOMIC SECURITY LEVELS AND ANALYSIS OF REGIONAL RISKS IN THE REGIONS OF UZBEKISTAN 243
Anvar Ashirkulovich Islamov
MIKROTO‘LQIN–VAKUUM QURITGICHLARDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI: KONSTRUKTIV VA TEXNOLOGIK YECHIMLAR TAHLILI 248
Baxshullayeva Mubashira Bahodir qizi
KONTREYLER TERMINALLARINING MAQBUL JOYLASHUVINI ANIQLASHNING GIS CHEKLOVLARIGA ASOSLANGAN IKKI DARAJALI MODELI 254
Yakupbayev Xamid Maratovich
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 261
Xamrakulov Eldar Mirkamilovich
SEISMIC ASSESSMENT OF HISTORIC MASONRY WITH SOIL–STRUCTURE INTERACTION: A SCOPUS BIBLIOMETRIC ANALYSIS (2010–MARCH 2025) 268
Naimaxon Musoxonovna Nasrullayeva
SHOLI URUG‘LARINING SUV SHIMUVCHANLIGI, BIOPOTENSIALI VA UNIB CHIQISH KO‘RSATKICHLARIGA MAGNIT MAYDON KUCHLANGANLIGINING TA’SIRI 277
Xayrullayev Shukurullo, N.M. Eshpulatov
РАЗВИТИЕ ЦИФРОВОЙ ПЛАТЕЖНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ 283
Убайдуллаева Мафтунахон Акмалхон қизи
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА 289
Худаярова Мехрангиз Мурадовна
O‘ZBEKISTONDA IQTISODIY O‘SISH SIFATINI TA’MINLASHDA BOZOR MEXANIZMLARINING HUDUDIY OMILLARI: OMILLI TAHLIL YONDASHUVI 298
Muxamedov Sanjar Husnutdin o‘g‘li
ODDIY NAPORLI QUVURLARDA ISHQALANISH KUCHINI HISOBGA OLGAN HOLDA GIDRAVLIK ZARBANI HISOBLASH 306
Eshev Sobir, Jonqobilov Ulug‘murad, Jonqobilov Sobir, Rajabov Ulug‘bek, Jonqobilov Bektemir, Xo‘shiyev Shuhrat, Ulug‘muradov Murodilla
GIDROTEXNIKA QURILISHI TA’LIMIDA RAQAMLI-GRAFIK TAYYORGARLIKNING ZAMONAVIY HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 313
Jovliyeva Orasta Zokir qizi
THE ADOPTION OF WATER-SAVING IRRIGATION AMONG RURAL HOUSEHOLDS 321
Tursunkulov Uktam
ISSIQLIK QUVURLARI ASOSIDAGI QUYOSHLI SUV ISITISH TIZIMLARINING TURLI TURAR-JOY BINOLARIDA INTEGRATSIYALASHUVI: ENERGETIK, EKOLOGIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK TAHLILI 327
Ibragimov Umidjon, Ergasheva Nigora, Mirzayorova Sevara

DEVELOPING A BRAND TRUST MODEL FOR INSURANCE COMPANIES: THREE PROMISES, ONE SCORE AND THE LIMITS OF STRUCTURE 333
Ibragimova Maftunakhon Shukhratjon kizi
ТЕХНОЛОГИЯ ПОЛУЧЕНИЯ МИКРОКРИСТАЛЛИЧЕСКОЙ НАНОЦЕЛЛЮЛОЗЫ И ОЦЕНКА ЕЕ КРИСТАЛЛИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ 342
Мирсаидова К.Д., Эгамбердиев Э.А., Холикова С.Дж.
BANK VA NOBANK MOLIYA INSTITUTLARIDAN BEVOSITA SOLIQLARNI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIK YO‘NALISHLARI 348
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА 353
Умирова Дилноза Сафаровна
O‘ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH JARAYONLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHNING ASOSIY JIHATLARI 360
Ahmadjonov Bahodir Baxtiyor o‘g‘li
YER UCHASTKALARINI ELEKTRON AUKSION ORQALI REALIZATSIYA QILISHNING HUDUDIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA TABAQALASHTIRILGAN MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 366
Ubaydov Mirshod Ismailovich
OLIY TA’LIM IQTISODIYOTINI TRANSFORMATSIYA QILISH: SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING KONSEPTUAL YONDASHUVLARI 372
O‘lmasxo‘jayev Zoirxo‘ja Abbos o‘g‘li
O‘ZBEKISTONDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION FAOLIYATINI QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORI ORQALI KENGAYTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI 377
Chorieva Mohichehra Oybek qizi
OLIY TA’LIM MUASSASALARI BARQARORLIGINI TA’MINLASHDA SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING KONSEPTUAL YONDASHUVLARI 382
Otaxonov Komilxon Saidolim o‘g‘li
MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI SHAROITIDA AUDITORLIK TEKSHIRUVLARIDA AXBOROT XAVFSIZLIGI VA XATARLARNI BOSHQARISH 387
Sharipova Nilufar Mansurjon qizi
SEPARATING SENSIBLE-CAPACITY, GEOMETRY AND LATENT-STORAGE EFFECTS IN A MACROENCAPSULATED RT52 RADIANT FLOOR: A COUNTERFACTUAL UNCERTAINTY FRAMEWORK 392
Jurabek Kamolov, Sokhib Temirov, Marjona Makhmudova
AGRAR SEKTORDA QO‘SHILGAN QIYMAT YARATISH MODELI VA ALGORITMLARINI ISHLAB CHIQISH 401
Berdibekov Adxamjon Ilhomjon o‘g‘li
BARQAROR TURIZMDAN TASHQARI: O‘ZBEKISTONNING IPAK YO‘LI SHAHARLARIDA REGENERATIV TURIZM SALOHIYATINI BAHOLASH 406
Quralova Feruza
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SALOHIYATINI BOSHQARISH VA ISHLAB CHIQARISH XAVFSIZLIGI TA’MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI 415
Gulmatov Sunnatillo Nurillayevich
NODAVLAT OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA HISOB SIYOSATI VA ISHCHI HISOBVARAQLAR REJASINI TAKOMILLASHTIRISH 424
Saidova Kamolat Farhodovna

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA HISOB SIYOSATI VA ISHCHI HISOBVARAQLAR REJASINI TAKOMILLASHTIRISH

Saidova Kamolat Farhodovna
Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0004-9191-3901

Annotatsiya. Maqolada nodavlat oliy ta'lim muassasalarida hisob siyosati va ishchi hisobvaraqlar rejasini takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan. Moliyalashtirish manbalarining hisobda bir xilda aks ettirilishi natijasida kapital, majburiyat va daromad chegaralarining aralashib ketishi asoslangan. Tadqiqotda nodavlat oliy ta'lim muassasalari muassis kiritmalari, taqsimlanmagan foyda, grantlar, maqsadli homiylik, bank kreditlari va oldindan olingan kontrakt to'lovlarini iqtisodiy mazmuniga ko'ra kapital, majburiyat yoki daromad sifatida tasniflash hamda moliyalashtirish manbalarini tegishli aktiv va kapital loyihalar bilan bog'lash mexanizmi ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: hisob siyosati, moliyalashtirish manbalari, iqtisodiy mazmun, tasniflash mexanizmi, muassis kiritmalari, maqsadli homiylik, shartnoma majburiyati, kapital loyiha.

Abstract. The article examines the improvement of accounting policy and the working chart of accounts in private higher education institutions. The study examines how insufficient differentiation of funding arrangements in accounting records may lead to inappropriate classification of equity, liabilities, and income. A mechanism is developed for classifying founder contributions, retained earnings, grants, targeted sponsorship, bank credits and advance contract payments according to their economic substance as equity, liability or income, and for linking funding sources with the corresponding assets and capital projects.

Keywords: accounting policy, funding sources, economic substance, classification mechanism, founder contributions, targeted sponsorship, contract liability, capital project.

Аннотация. В статье исследованы вопросы совершенствования учётной политики и рабочего плана счетов в негосударственных высших образовательных учреждениях. В исследовании рассматривается, каким образом недостаточная дифференциация источников финансирования в бухгалтерском учёте может приводить к некорректной классификации капитала, обязательств и доходов. Разработан механизм классификации взносов учредителей, нераспределённой прибыли, грантов, целевого спонсорства, банковских кредитов и авансовых контрактных платежей по их экономическому содержанию как капитала, обязательства или дохода, а также увязки источников финансирования с соответствующими активами и капитальными проектами.

Ключевые слова: учётная политика, источники финансирования, экономическое содержание, механизм классификации, взносы учредителей, целевое спонсорство, договорное обязательство, капитальный проект.

KIRISH

Nodavlat oliy ta'lim muassasasi bir vaqtning o'zida bir necha manbadan moliyalashtiriladi: muassis kiritmalari, o'z faoliyatidan olingan foyda, grantlar, maqsadli homiylik mablag'lari, bank kreditlari va talabalardan oldindan olingan kontrakt to'lovlari. Ushbu manbalarning iqtisodiy mazmuni tubdan farq qiladi: biri qaytarilmaydi, ikkinchisi qaytarilishi shart, uchinchisi ma'lum shart bajarilgandagina muassasada qoladi, to'rtinchisi esa xizmat ko'rsatilgach daromadga aylanadi.

Amaliyotda esa ushbu manbalar ko'pincha bir xilda - pul mablag'lari kirimi va umumiy daromad yoki maqsadli mablag' sifatida qayd etiladi. Natijada kapital, majburiyat va daromad chegaralari aralashib ketadi. Bu holat ikki jiddiy oqibatga olib keladi: moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot muassasaning haqiqiy majburiyatlarini aks ettirmaydi va moliyaviy natija sun'iy ravishda oshiriladi.

Ikkinchi muammo - manba bilan u moliyalashtirgan aktiv o'rtasidagi bog'liqlikning yo'qligi. Maqsadli homiylik mablag'i hisobiga laboratoriya jihozlangan bo'lsa, homiy oldida hisobdorlik yuzaga keladi, ammo hisob tizimida bu bog'liqlik qayd etilmaydi.

Tadqiqotning maqsadi - moliyalashtirish manbalarini iqtisodiy mazmuniga ko'ra tasniflash mexanizmini ishlab chiqish va ularni aktivlar hamda kapital loyihalar bilan bog'lash tartibini asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tasniflashning konseptual asosi IASB “Moliyaviy hisobot uchun konseptual asos” (2018) hujjatida belgilangan elementlar ta’rifiga tayanadi: majburiyat - o‘tmish hodisalari natijasida yuzaga kelgan, iqtisodiy resursni o‘tkazish bo‘yicha mavjud majburiyat; kapital esa aktivlardan majburiyatlar chegirilgandan keyin qoladigan qoldiq ulush. Moliyaviy hisobot uchun konseptual asoslarda xo‘jalik operatsiyalarini haqqoniy aks ettirishda ularning huquqiy shakli bilan bir qatorda iqtisodiy mazmunini ham hisobga olish zarurligi ta’kidlanadi, bu esa tasniflashni mexanik emas, mulohaza talab qiladigan qarorga aylantiradi.

Moliyaviy majburiyat va kapital instrumenti o‘rtasidagi chegara IAS 32 “Moliyaviy instrumentlar: taqdim etish” standartida batafsil ishlab chiqilgan: instrument shartnoma bo‘yicha pul mablag‘ini yetkazib berish majburiyatini o‘z ichiga olsa, u majburiyat sifatida tasniflanadi. IFRS 9 moliyaviy majburiyatlarni baholashni belgilaydi.

Ta’lim xizmatlari uchun oldindan olingan to‘lovlar IFRS 15 doirasida shartnoma majburiyati sifatida talqin qilinadi: xaridordan olingan haq, agar tegishli bajarish majburiyati hali qanoatlantirilmagan bo‘lsa, majburiyat sifatida tan olinadi. Grantlar IAS 20 bilan tartibga solinadi; standart grantni faqat uning shartlari bajarilishiga oqilona ishonch bo‘lgandagina tan olishni va aktivga bog‘liq grantlarni aktivning foydali xizmat muddati davomida tizimli tan olishni nazarda tutadi. IAS 37 shartli majburiyatlarni belgilaydi.

Xalqaro sohaviy amaliyotda FASB ASC 958 notijorat tashkilotlaridan sof aktivlarni xayriyachi tomonidan qo‘yilgan cheklovlar mavjudligi bo‘yicha ikki toifaga ajratishni talab qiladi va cheklangan mablag‘lardan cheklovsizga o‘tishni alohida ko‘rsatishni nazarda tutadi - bu maqsadli mablag‘lar hisobining namunali yechimi hisoblanadi.

Milliy darajada O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi O‘RQ-404-son[1] Qonuni va O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son[2] Qonuni amal qiladi; ta’lim muassasalari moliyalashtirish manbalarini tasniflash tartibi tartibga solinmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Metodologik jihatdan tadqiqotda iqtisodiy mazmun tahlili, qiyosiy tahlil, tasniflash usuli va algoritmik modellashtirish qo‘llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tasniflash mexanizmi. Tadqiqotda to‘rt bosqichli tasniflash mexanizmi taklif etiladi (1-rasm).

1-rasm. Moliyalashtirish manbalarini iqtisodiy mazmuniga ko‘ra tasniflash mexanizmi

1 https://lex.uz/uz/docs/6819819
2 https://lex.uz/uz/docs/-5013007

Mexanizmning yadrosi ikkinchi bosqichdagi uch savoldan iborat testdir: (1) mablag‘ni qaytarish majburiyati mavjudmi; (2) mablag‘ga shartli talab qo‘yilganmi; (3) mablag‘ evaziga xizmat ko‘rsatish majburiyati yuzaga keladimi. Ushbu savollarga javob tasniflash qarorini bir qiymatli belgilaydi.

Manbalar bo‘yicha tasniflash qarorlari. Mexanizmning asosiy manbalarga qo‘llanilishi (1-jadval).

1-jadval. Moliyalashtirish manbalarini tasniflash matritsasi[3]

Manba	Qaytarish majburiyati	Shartli talab	Xizmat majburiyati	Tasnif
Muassis kiritmasi (qaytarilmaydigan)	Yo‘q	Yo‘q	Yo‘q	Kapital
Muassis kiritmasi (qaytariladigan)	Bor	-	Yo‘q	Majburiyat
Taqsimlanmagan foyda	Yo‘q	Yo‘q	Yo‘q	Kapital
Grant (shartsiz)	Yo‘q	Yo‘q	Yo‘q	Daromad (tan olish paytida)
Grant (shartli)	Shart bajarilmasa bor	Bor	Ehtimol	Majburiyat, shart bajarilgach daromad
Maqsadli homiylik (aktivga bog‘liq)	Yo‘q	Bor (maqsadli sarflash)	Yo‘q	Kechiktirilgan daromad, aktiv muddati bo‘ylab tan olinadi
Bank krediti	Bor	-	Yo‘q	Moliyaviy majburiyat
Oldindan olingan kontrakt to‘lovi	Xizmat ko‘rsatilmasa bor	-	Bor	Shartnoma majburiyati

Jadvalning metodologik ahamiyati shundaki, u tasniflashni mablag‘ning nomiga emas, unga qo‘yilgan shartlarga bog‘laydi. Bir xil nomdagi ikki homiylik mablag‘i turlicha tasniflanishi mumkin: biri shartsiz berilgan bo‘lsa, ikkinchisi muayyan laboratoriyani jihozlashga bog‘langan bo‘lishi mumkin.

Manbani aktiv va loyiha bilan bog‘lash. Mexanizmning to‘rtinchi bosqichi manbani u moliyalashtirgan obyekt bilan bog‘lashni nazarda tutadi. Buning uchun hisobvaraqlar rejasida manba identifikatori majburiy analitik rekvizit sifatida belgilanadi va u aktiv pasporti hamda kapital loyiha kartochkasi bilan bog‘lanadi. Natijada uch amaliy imkoniyat yuzaga keladi: aktivga bog‘liq grantni IAS 20 talabiga muvofiq tizimli tan olish; maqsadli mablag‘ning maqsadli ishlatilishini nazorat qilish; hisobotda aktivlarni moliyalashtirish manbalari kesimida oshkor qilish.

Hisob siyosatiga kiritiladigan qoidalar. Mexanizmni amalda ta’minlash uchun hisob siyosatida quyidagi qoidalar belgilanishi lozim: tasniflash testi va uni qo‘llash tartibi; har bir manba turi bo‘yicha standart tasnif va undan chetlashish asoslari; tasniflash qarorini kim qabul qilishi va qanday hujjatlashtirilishi; shartli grantlar bo‘yicha shartlarning bajarilishini kuzatish tartibi; manba identifikatorini berish qoidasi; tasnif o‘zgargan hollarda (masalan, shart bajarilib, majburiyat daromadga o‘tganda) qayd etish tartibi.

Olingan natijalar tasniflash muammosining ildizi bilim yetishmovchiligida emas, protsedura yo‘qligida ekanini ko‘rsatadi. Buxgalter grant shartnomasini o‘qiydi va qaror qabul qiladi, ammo bu qaror mezonlar asosida qabul qilinmagani va hujjatlashtirilmagani sababli, o‘xshash holatda boshqa qaror qabul qilinishi mumkin. Taklif etilayotgan uch savolli test ushbu qarorni standartlashtiradi.

Mexanizmning amaliy joriy etilishida ikki holatga alohida e’tibor qaratish lozim. Birinchisi - muassis kiritmalari: ular ko‘pincha rasmiy hujjat bilan mustahkamlanmaydi, bu esa qaytarish majburiyati mavjudligini aniqlashni qiyinlashtiradi; shu sababli har bir kiritma bo‘yicha yozma hujjat rasmiylashtirilishi zarur. Ikkinchisi - shartli grantlar: ularning shartlari bir necha yilga cho‘zilishi mumkin, shu sababli shartlarning bajarilishini kuzatish alohida registrda yuritilishi tavsiya etiladi.

Tadqiqotning cheklovi shundaki, mexanizm metodik model darajasida ishlab chiqilgan; uning turli moliyalashtirish tuzilmasiga ega muassasalarda qo‘llanilishi aprobatsiyani talab qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot quyidagi xulosaga olib keladi: nodavlat oliy ta’lim muassasalarida moliyalashtirish manbalari

3 Muallif ishlanmasi.

nomiga emas, iqtisodiy mazmuniga ko‘ra - qaytarish majburiyati, shartli talab va xizmat ko‘rsatish majburiyati mezonlari asosida kapital, majburiyat yoki daromad sifatida tasniflanishi lozim. Manba u moliyalashtirgan aktiv yoki kapital loyiha bilan bog‘lanishi kerak.

Amaliy tavsiyalar: (1) uch savolli tasniflash testini hisob siyosatida mustahkamlash; (2) har bir manba turi bo‘yicha standart tasnifni belgilash va chetlashishlarni asoslash; (3) manba identifikatorini majburiy analitik rekvizit qilish; (4) shartli grantlar shartlarining bajarilishini alohida registrda kuzatish; (5) muassis kiritmalarini yozma hujjat bilan rasmiylashtirib, qaytarish shartini aniq belgilash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. IASB. Conceptual Framework for Financial Reporting. - London: IFRS Foundation, 2018.
2. IAS 32 “Financial Instruments: Presentation”; IFRS 9 “Financial Instruments”. - London: IFRS Foundation.
3. IFRS 15 “Revenue from Contracts with Customers”. - London: IFRS Foundation.
4. IAS 20 “Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance”. - London: IFRS Foundation.
5. IAS 37 “Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets”; IAS 1. - London: IFRS Foundation.
6. FASB. ASC 958 “Not-for-Profit Entities”. - Norwalk: FASB.
7. IPSASB. International Public Sector Accounting Standards. - New York: IFAC.
8. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi O‘RQ-404-son[4] Qonuni.
9. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son[5] Qonuni.

4 https://lex.uz/uz/docs/-2931253
5 https://lex.uz/uz/docs/-5013007

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100